

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
Biuro Analiz

BIULETYN

nr 37 (225) • 24 sierpnia 2004 r. • © PIISM

nr egz. PIISM 3.20

Redakcja: Krzysztof Balon, Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Beata Górka-Winter, Maciej Krzysztofowicz, Urszula Kurczewska, Grażyna Nowocień-Mach (redaktor tekstu), Emil Pietras (sekretarz Redakcji)

NATO w polityce zagranicznej Hiszpanii

Beata Wojna

Hiszpania stara się wykorzystać członkostwo w NATO do realizacji interesów strategicznych w basenie Morza Śródziemnego. Aktywnie uczestniczy także w kształtowaniu bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Ostatnia zmiana rządu, która oznacza nowe podejście do misji pokojowych i walki z terroryzmem oraz do problemów w basenie Morza Śródziemnego, spowoduje zmiany w aktywności Hiszpanii w NATO, mimo że pozostanie ono ostatecznym gwarantem integralności jej terytorium.

Hiszpański model integracji z NATO, ewolucja i stan obecny. W maju 1982 r. Hiszpania stała się szesnastym członkiem Sojuszu. Do końca 1998 r. hiszpański model integracji z Sojuszem opierał się na trzech zasadach: pozostawanie poza jego strukturą wojskową, denuklearyzacja terytorium Hiszpanii¹ i poparcie rozwoju UZE jako komplementarnej do NATO europejskiej organizacji obronnej.

Założenia te były aktualne do końca 1998 r. Rewizja polityki Hiszpanii nastąpiła w odpowiedzi na postępującą reformę Sojuszu oraz stanowiła wyraz obawy przed marginalizacją. Rząd José Marii Aznara opowiedział się za pełną integracją ze strukturą wojskową NATO pod warunkiem adaptowania jej do nowych warunków: uwzględnienia w niej Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony, rozszerzenia NATO na Wschód, rozwijania dialogu Rosja-NATO. Hiszpania domagała się również przejęcia odpowiedzialności operacyjnych i prawa do dowodzenia w zachodniej części basenu Morza Śródziemnego oraz utrzymania denuklearyzacji swego terytorium.

Po decyzjach dotyczących przyszłego rozwoju, przyjętych przez NATO w 1997 r. i po negocjacjach w sprawie roli Hiszpanii, 1 stycznia 1998 r. rząd Aznara zwrócił się o włączenie jej do nowej struktury wojskowej. Rzeczywista integracja, oznaczająca zakończenie specyficznej sytuacji Hiszpanii w Sojuszu, nastąpiła 1 stycznia 1999 r.

Podstawę hiszpańskiej polityki bezpieczeństwa stanowią obecnie: członkostwo w NATO, udział we Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE oraz Eu-

¹ W latach 1962–1978 w amerykańskiej bazie wojskowej Rota na terytorium Hiszpanii stały okręty podwodne o napędzie nuklearnym z ładunkiem pocisków Polaris. Amerykańska broń nuklearna składowana była również w innych bazach na terytorium Hiszpanii.

ropejskiej Polityce Bezpieczeństwa i Obrony UE, a także porozumienie o współpracy obronnej ze Stanami Zjednoczonymi, odnawiane wielokrotnie od 1953 r.

Strategiczne interesy Hiszpanii a członkostwo w NATO. Hiszpańskie interesy strategiczne są niezmiennie od lat, a ich stałym komponentem, jak stwierdza Strategiczny Przegląd Obrony (*Revisión Estratégica de Defensa – RED*) opublikowany przez hiszpańskie Ministerstwo Obrony w styczniu 2003 r., pozostaje troska o utrzymanie pokoju i stabilności w basenie Morza Śródziemnego. Za poważne zagrożenie Hiszpania uważa marokańskie roszczenia do swoich terytoriów w Afryce (Ceuta, Melilla i pobliskie wyspy). Obawia się również o destabilizację wewnętrzną, jaką może wywołać narastająca migracja z afrykańskich krajów muzułmańskich. Stara się ponadto uczestniczyć w rozwiązaniu konfliktu izraelsko-palestyńskiego, postrzeganego jako czynnik destabilizujący region.

Ze względu na znaczenie stabilizacji w basenie śródziemnomorskim Hiszpania od 1994 r. wspiera dialog polityczny z państwami tego regionu nienależącymi do NATO. Dialog Śródziemnomorski w dużej mierze powstał w wyniku starań Hiszpanii. Jego stan, będący konsekwencją słabego zainteresowania pozostałych sojuszników i państw partnerskich Dialogu, nie spełnia jednak hiszpańskich oczekiwań.

Działania Hiszpanii w NATO na rzecz stabilizacji basenu śródziemnomorskiego prowadzone są również w ramach Unii Europejskiej, gdzie funkcjonuje Dialog Euro-śródziemnomorski. Ostatnie deklaracje wskazują, że Hiszpania będzie się starała aktywizować swoją politykę w Unii, w ścisłej współpracy z Francją, na rzecz tego dialogu oraz wzmocnić stosunki dwustronne z państwami regionu. W tym kontekście ważny wydaje się fakt, że władze Hiszpanii nie ustosunkowały się wyraźnie do decyzji podjętej na szczycie NATO w Stambule² w sprawie pogłębienia i rozszerzenia Dialogu Śródziemnomorskiego. Jest to swego rodzaju potwierdzenie wzrostu znaczenia Unii Europejskiej w hiszpańskiej polityce.

Drugim stałym celem strategicznym Hiszpanii jest odzyskanie Gibraltaru, będącego w posiadaniu Brytyjczyków od 1713 r. W latach 1996–1997 integracja ze strukturami wojskowymi NATO została wykorzystana przez rząd hiszpański do umocnienia pozycji na tym terytorium. Presja Hiszpanii podczas negocjacji na temat nowej struktury wojskowej NATO wpłynęła na włączenie Gibraltaru i Wysp Kanaryjskich do dowództwa podregionalnego trzeciego szczebla, funkcjonującego od września 1999 r. w Madrycie. Mimo że fakt sprawowania tego dowództwa ma obecnie charakter wyłącznie prestiżowy, według hiszpańskich polityków był to niewątpliwy sukces dyplomacji, osiągnięty po części dzięki amerykańskiemu poparciu. Ze względu na osłabienie stosunków ze Stanami Zjednoczonymi po ostatnich wyborach parlamentarnych trudno będzie nadal traktować NATO jako forum służące promowaniu hiszpańskich roszczeń wobec Gibraltaru.

Zgodnie z RED, strategicznym interesem Hiszpanii sformulowanym po 1989 r. jest także rozszerzanie obszaru stabilności z wykorzystaniem członkostwa w NATO i Unii. W maju 1993 r. Hiszpania zadeklarowała gotowość uczestnictwa we wszystkich operacjach przywracania i utrzymywania pokoju oraz pomocy humanitarnej, prowadzonych przez NATO „poza obszarem traktatowym”. Dało to początek nowemu rodzajowi współpracy między Hiszpanią a NATO, wykraczającej poza ramy ustalone w czasie zimnej wojny. W ciągu ostatnich lat stanowisko Hiszpanii jednak ewoluowało: o ile w 1993 r. brano pod uwagę wyłącznie misje prowadzone przez Sojusz z upoważnienia ONZ, o tyle w 1999 r. rząd Hiszpanii zaakceptował udział w operacji w Kosowie bez mandatu ONZ.

² E. Posel-Częścik, *Szczyt Sojuszu Północnoatlantyckiego w Stambule (28-29 czerwca 2004)*, „Biuletyn” (PISM), nr 29 (217) z 1 lipca 2004 r.

W RED podkreślono również konieczność przeciwdziałania terroryzmowi międzynarodowemu, który pozostawał w cieniu zagrożenia ze strony terroryzmu rodzimego. Sytuację zmieniły dopiero zamachy w Madrycie z 11 marca 2004 r. Obecnie walka z obydwojema rodzajami terroryzmu jest jednym z głównych celów hiszpańskiej polityki bezpieczeństwa.

Stanowisko w sprawie mechanizmów i środków możliwych do zastosowania w tej walce uległo istotnej zmianie. W RED opublikowanym w czasie rządów Aznara, podkreślono, że szeroko rozumiana obrona pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego może być prowadzona nie tylko przez ONZ, lecz także przez organizację taką jak NATO, a nawet pod przywództwem niektórych członków społeczności międzynarodowej. Wynikiem takiego podejścia, odzwierciedlającego doskonale relacje między Aznarem a prezydentem Stanów Zjednoczonych Georgem W. Bushem, był udział Hiszpanii w interwencji w Iraku. Nowy rząd José Luisa Rodrígueza Zapatero wyraźnie się odcina od poprzedniej polityki. Akceptuje jedynie udział w operacjach pokojowych mających mandat ONZ, opowiada się za wzmocnieniem środków politycznych w walce z terroryzmem, odrzucając rozwiązania militarne, oraz sprzeciwia się zaangażowaniu NATO w proces stabilizacji w Iraku.

Wnioski. Ostatnia zmiana rządu w Hiszpanii spowodowała, że relacje transatlantyckie i stosunki ze Stanami Zjednoczonymi, które w okresie rządów Aznara odgrywały główną rolę w polityce zagranicznej, ustąpiły miejsca współpracy z partnerami z Unii Europejskiej, zwłaszcza z Francją i Niemcami. Nowy rząd reprezentuje równocześnie odmienne podejście do misji pokojowych i walki z terroryzmem oraz do problemów w basenie Morza Śródziemnego. Oba te czynniki przyczynią się niewątpliwie do zmiany aktywności Hiszpanii w Sojuszu, mimo że członkostwo w nim zostanie ostatecznym gwarantem integralności jej terytorium³ i wraz z członkostwem w UE i porozumieniem z USA będzie stanowiło podstawę hiszpańskiej polityki bezpieczeństwa. Może to oznaczać w przyszłości nie tyle mniejsze zaangażowanie Hiszpanii w NATO, ile inne, niż miał poprzedni rząd, podejście do roli Sojuszu jako organizacji bezpieczeństwa oraz procedur stosowanych w operacjach pokojowych i w walce z terroryzmem. W tym kontekście rząd Zapatero będzie z pewnością działał na rzecz ograniczenia samodzielności NATO, uzależniając prowadzenie misji pokojowych od mandatu ONZ. Jeżeli chodzi o walkę z terroryzmem, będzie niechętnie odnosił się do rozwiązań militarnych, preferując wzmocnienie środków politycznych (dialog z państwami arabskimi, przeciwdziałanie ubóstwu). Stąd też wynikną w przyszłości naciski rządu na wzmożenie działań multilateralnych, mających na celu stabilizację basenu Morza Śródziemnego. Wydaje się jednak, że rząd, którego minister spraw zagranicznych Miguel Angel Moratinos był specjalnym wysłannikiem UE do spraw procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie, będzie się starał wykorzystać Unię – dysponującą lepszymi środkami współpracy politycznej, gospodarczej i socjalnej w ramach Partnerstwa Eurośroziemnomorskiego – jako mediatora w konflikcie izraelsko-palestyńskim. Wydaje się, że członkostwo w NATO będzie traktowane przez rząd Hiszpanii jako mniej ważny instrument stabilizacji regionu.

³ Mimo że Ceuta i Melilla znajdują się poza obszarem traktatowym NATO, przynależność Hiszpanii do Sojuszu stanowi czynnik odstrasżający.

OGŁOSZENIA

Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian Zagrożenia – Koncepcje – Instytucje

Pod redakcją Romana Kuźniara i Zdzisława Lachowskiego
Warszawa 2003, stron 704, ISBN 83-918046-7-4

Spis treści

Od redaktorów

CZĘŚĆ I – ZAGROŻENIA I WYZWANIA

Steven E. Miller: *Triumf sceptycyzmu: kontrola zbrojeń w polityce administracji prezydenta Busha*

Aleksiej G. Arbatow: *Megaterroryzm: implikacje dla nowej wspólnej strategii bezpieczeństwa*

Francesco Calogero: *Terroryzm nuklearny*

James E. Goodby: *Kooperatywne zmniejszanie zagrożenia i współzależność:*

dwa filary euroatlantyckiej wspólnoty bezpieczeństwa

Jurij Nazarkin: *Nowe–stare zagrożenia: emocje i trzeźwa analiza*

Anatolij Hrycenko: *Pole bitwy bez granic*

Krzysztof Olendzki: *Pamięć i odpowiedzialność. Kilka uwag na temat Rafała Lemkina*
 poglądów na ludobójstwo

Milton Leitenberg: *Wojny i konflikty w latach 1945–2000: ofiary śmiertelne*

CZĘŚĆ II – KONCEPCJA BEZPIECZEŃSTWA: NOWE MYŚLENIE

Roman Kuźniar: *Niebezpieczeństwa nowego paradygmatu bezpieczeństwa*

Guido Lenzi: *Powrót do dyplomacji: skuteczność działania*

Ryszard Stemplowski: *Horyzont poznawczy i polityczny pojęcia „bezpieczeństwo państwa”*

Curt Gasteyger: *Nowe i stare rubieże bezpieczeństwa międzynarodowego*

Janusz Symonides: *Kilka uwag o prawnomiędzynarodowych podstawach bezpieczeństwa i ładu międzynarodowego*

Andrzej Karkoszka: *Reforma sektora bezpieczeństwa: założenia i problemy implementacji*

CZĘŚĆ III – TRANSATLANTYCKIE INSTYTUCJE BEZPIECZEŃSTWA: NOWE ZADANIA

Catherine McArdle Kelleher: *Irak – co dalej? Europa i Stany Zjednoczone w XXI wieku*

Helga Haftendorn: *NATO i nowy program bezpieczeństwa: poszukiwanie spójności*

Stanisław Parzymies: *Unia Europejska a bezpieczeństwo europejskie i globalne po 11 września 2001 roku*

Jerzy M. Nowak: *Zmiany w NATO a polski interes narodowy*

Władimir G. Baranowski: *NATO w oczach Rosji*

Janusz Onyszkiewicz: *Ukraina a NATO*

Bo Huld: *Dekada aktywności małych państw: zmiany w regionie Morza Bałtyckiego po zimnej wojnie*

Walther Stützel: *Transformacja systemu: pilne zadanie*

Raimo Väyrynen: *Stosunki transatlantyckie – próba nowej interpretacji*

CZĘŚĆ IV – KONTROLA ZBROJEŃ W NOWYM SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA

Alyson J.K. Bailes: *Integralność kontroli zbrojeń*

Adam Kobieracki: *Kontrola zbrojeń konwencjonalnych CFE jako polska przepustka do NATO*

Zdzisław Lachowski: *Perspektywy kontroli zbrojeń konwencjonalnych*

Ronald G. Sutherland: *Broń chemiczna i biologiczna: stare zagrożenia w nowych warunkach*

Ian Anthony: *Kontrola zbrojeń w nowym środowisku międzynarodowym*

CZĘŚĆ V – CZTERDZIEŚCI LAT PRACY NAUKOWEJ PROF. ROTFELDA

Roman Kuźniar: *Profesor Rotfeld – badacz i negocjator*

Adam Daniel Rotfeld: *Dylematy polskiej polityki bezpieczeństwa (1944–1990)*

Adam Daniel Rotfeld: *System bezpieczeństwa międzynarodowego po 11 września 2001*

Wybrane publikacje Adama Daniela Rotfelda. Książki, Artykuły, Dokumenty, Wykłady

Dane biograficzne Adama Daniela Rotfelda

Noty o autorach

Fotografie

Do nabycia w siedzibie Instytutu, w sprzedaży wysyłkowej
(po złożeniu pisemnego zamówienia pocztą, faksem lub przez Internet: www.pism.pl/czasopisma.html)
oraz w wybranych księgarniach: www.pism.pl/ksiazki-ksiegarnie.html